

Recenzja

Rozprawy doktorskiej Pani **mgr Agaty Madej**, zatytułowana:

Cechy osobowości oraz wypalenie zawodowe w grupie zawodów wysokiego ryzyka stresu ze szczególnym uwzględnieniem pracowników ochrony osób i mienia

z Instytutu Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki w Lublinie

Promotor pracy: prof. dr hab. n. o zdr. Marta Makara-Studzińska.

Wypalenie zawodowe jest jednym z czynników destrukcyjnie wpływających na funkcjonowanie pracowników. Współcześnie coraz częściej mówi się o zjawisku wypalenia zawodowego; obok depresji jest to prawdziwa epidemia XXI wieku. Pojawia się ono u przedstawicieli różnych zawodów, głównie u tych, którzy zaangażowali się w interakcje z drugim człowiekiem, a więc profesjonalnie „pomagających”, jak: nauczyciele, pielęgniarki, pracownicy socjalni, terapeuci, lekarze, trenerzy itp. Doktorantka na potrzeby niniejszej dysertacji zaliczyła do nich również pracowników ochrony osób i mienia oraz funkcjonariuszy straży pożarnej.

Światowa Organizacja Zdrowia (*World Health Organization* – WHO) w międzynarodowej klasyfikacji chorób (*11th International Classification of Diseases* – ICD-11), wypalenie zawodowe klasyfikuje wśród czynników wpływających na stan zdrowia, w sekcji problemów związanych z zatrudnieniem (kod klasyfikacji: QD85). Zgodnie z niniejszą klasyfikacją, wypalenie zawodowe odnosi się do stresu zawodowego, z którym pracownik nie jest w stanie efektywnie sobie poradzić.

Obecnie uważa się, że problem wypalenia zawodowego stanowi jeden z najistotniejszych problemów indywidualnych i społecznych, związanych z zawodowym funkcjonowaniem człowieka. Międzynarodowa Organizacja Pracy szacuje, iż wypalenie zawodowe związane z wykonywaną pracą zawodową dotyczy co najmniej 10 proc. Europejczyków. W odniesieniu do np. grupy zawodowej nauczycieli, europejskie dane statystyczne wskazują, że 60-70 proc. z nich przeżywa silny stres wywołany pracą zawodową, a u około 30 proc. występują oznaki wypalenia.

Należy jednakże podkreślić, iż powszechne myślenie o wypaleniu zawodowym skoncentrowane jest na pracowniku i jego słabości w zakresie znoszenia trudności psychologicznych. Tymczasem syndrom wypalenia jest mocno związany ze stresogennym miejscem pracy i doświadczeniem przez pracownika chronicznego obciążenia emocjonalnego. Pracownicy funkcjonujący w stanie długotrwałego, permanentnego stresu zaczynają doświadczać braku harmonii między swoją osobą a organizacją i tracą motywację do kontynuowania pracy z dotychczasowym zaangażowaniem. Zatem skutki w postaci symptomów wypalenia zawodowego nie są tylko indywidualnym problemem jednostki, ale przynoszą wymierne koszty dla organizacji, a w konsekwencji zjawisko wypalenia staje się poważnym problemem społecznym.

W zapobieganiu wypalenia istotny jest przede wszystkim kontekst zawodowy i właściwe projektowanie stanowiska pracy oraz dopasowanie między zasobami, kompetencjami i potrzebami pracownika a charakterystyką stanowiska pracy.

Z uwagi na troskę o stan zdrowia pracowników narażonych na syndrom wypalenia, prowadzenie pogłębionej refleksji i badań w celu redefiniowania problemu zawodowego wypalenia, szukanie skutecznych sposobów niwelowania jego patogennych dla życia indywidualnych i społecznych skutków wydaje się być zamierzeniem niezwykle potrzebnym.

Wobec powyższego podjęta przez Doktorantkę rozprawa doktorska dotycząca poszukiwania związku między cechami osobowości, poczuciem własnej skuteczności, poziomem stresu, czynnikami socjodemograficznymi a składowymi wypalenia zawodowego w grupie zawodów wysokiego ryzyka stresu jest zasadna i bardzo wartościowa nie tylko z punktu widzenia naukowego, ale również poznawczego i aplikacyjnego.

Maszynopis rozprawy zawiera 76 strony tekstu o wymiarze A4. Układ pracy jest: logiczny, przejrzysty i spójny.

Rozprawa doktorska została przygotowana na podstawie cyklu 3 publikacji naukowych o łącznej punktacji MEiN: 47 punktów. Prace zostały opublikowane w krajowych, recenzowanych czasopismach zajmujących się m.in. problematyką zdrowotną i społeczną osób w różnym wieku. Jedna publikacja zamieszczona została w czasopiśmie „Problemy Higieny i Epidemiologii”, druga w „Medycynie Ogólnej i Naukach o Zdrowiu” oraz trzecia w „Rozprawach Społecznych”.

OCENA CZĘŚCI TEORETYCZNEJ PRACY na podstawie przedłożonego cyklu publikacji naukowych oraz wstępu - opracowana została na podstawie dostępnego przeglądu aktualnego piśmiennictwa krajowego i obcego. Doskonale wprowadza w problematykę pracy.

Doktorantka szczegółowo omawia w tej części na podstawie przeglądu piśmiennictwa istotne zagadnienia wprowadzające czytelnika w problematykę rozprawy dot. zagrożeń zdrowia pracowników – wypalenia zawodowego.

Od początku rozprawy widoczna jest wola Doktorantki do przekazywania wiadomości w sposób uporządkowany, logiczny, przejrzysty i spójny.

Wartość teoretyczną rozprawy doktorskiej oceniam bardzo dobrze.

OCENA METODYKI BADAŃ - metodyka rozprawy jest poprawna, gwarantująca osiągnięcie zamierzonego celu głównego, którym było: poszukiwanie związku między cechami osobowości, poczuciem własnej skuteczności, poziomem stresu, czynnikami socjodemograficznymi a składowymi wypalenia zawodowego w grupie zawodów wysokiego ryzyka stresu (pracownicy ochrony osób i mienia, funkcjonariusze straży pożarnej, nauczyciele). Przyjęto również pięć poprawnie postawione celów szczegółowych, które pozwoliły na ukierunkowanie Doktorantki w realizacji celu głównego pracy.

Narzędzia badawcze (kwestionariusz własnego autorstwa, Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności – GSES, Skala Odczuwanego Stresu – PSS-10, Inwentarz Osobowości NEO-FFI, Kwestionariusz Wypalenia Zawodowego Maslach – *Maslach Burnout Inventory /MBI/* w wersji ogólnej oraz wersji dla nauczycieli) zostały dobrze dobrane i opracowane - są właściwe do przyjętych celów i założeń pracy.

Pracy nr 1 (**Madej A.**, Makara-Studzińska M. *Wypalenie zawodowe wśród grupy pracowników ochrony osób i mienia*. *Problemy Higieny i Epidemiologii*, 2019, 100(1): 18-22), ma charakter przeglądowy – stanowiący istotny wstęp do kolejnych publikacji. W artykule Doktorantka podjęła próbę analizy na podstawie literatury przedmiotu problematyki wypalenia zawodowego w grupie pracowników ochrony osób i mienia. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż w literaturze przedmiotu jest niewiele badań na ww. temat.

Przedmiotem publikacji nr 2 (**Madej A.** *Korelaty osobowościowe i socjodemograficzne wypalenia zawodowego w grupie funkcjonariuszy starzy pożarnej z terenu województwa lubelskiego*. *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu*, 2020, 26(1): 72-77) stała się analiza związku między cechami osobowości, poczuciem skuteczności własnej, poziomem odczuwalnego stresu a składowymi wypalenia zawodowego w grupie 120 strażaków. Autorka wskazała istotne predykatory wypalenia zawodowego dla ww. grupy oraz czynniki ochronne.

W ramach publikacji nr 3 (**Madej A.** *Korelaty wypalenia zawodowego – badania porównawcze między trzema grupami zawodów wysokiego ryzyka stresu*. Rozprawy Społeczne, 2021, 16(4); 55-76) Doktorantka poszukiwała związku między cechami osobowości, poczuciem własnej skuteczności, poziomem stresu, cechami socjodemograficznymi a składowymi wypalenia zawodowego w grupie 360 osób: pracowników ochrony osób i mienia, funkcjonariuszy starzy pożarnej oraz nauczycieli. Doktorantka wskazała w niniejszej publikacji czynniki ryzyka oraz ochronne.

Metodykę badań oraz część statystyczną oceniam jako bardzo dobrą.

OCENA WYNIKÓW BADAŃ - rozprawa doktorska została przygotowana na podstawie cyklu trzech publikacji naukowych:

Prace stanowiące treść rozprawy doktorskiej:

- **Madej A.**, Makara-Studzińska M. *Wypalenie zawodowe wśród grupy pracowników ochrony osób i mienia*. Problemy Higieny i Epidemiologii, 2019, 100(1): 18-22.
- **Madej A.** *Korelaty osobowościowe i socjodemograficzne wypalenia zawodowego w grupie funkcjonariuszy starzy pożarnej z terenu województwa lubelskiego*. Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu, 2020, 26(1): 72-77.
- **Madej A.** *Korelaty wypalenia zawodowego – badania porównawcze między trzema grupami zawodów wysokiego ryzyka stresu*. Rozprawy Społeczne, 2021, 16(4); 55-76.

Warto zaznaczyć, że we wszystkich publikacjach Doktorantka jest pierwszym autorem co świadczy, iż mgr Agata Madej jest dojrzałym pracownikiem nauki potrafiącym zarówno formułować cele badawcze, interpretować uzyskane wyniki, jak również skutecznie uczestniczyć w całym procesie przygotowania publikacji naukowej.

„Dyskusja” zawiera pogłębioną interpretację uzyskanych w publikacji nr 2 i 3 wyników oraz, co w moim odczuciu bardzo ważne, ich zastosowanie praktyczne. Bardzo ważnym elementem tej części pracy są także właściwie przedyskutowane przez Doktorantkę czynniki środowiska miejsca pracy wpływające na zdrowie pracowników.

OCENA WNIOSKÓW KOŃCOWYCH - wnioski zostały dobrze sformułowane, wynikają z uzyskanych wyników badań, mają charakter teoretyczny, jak i praktyczny. Nie wyszczególniła natomiast Doktorantka implikacji praktycznych wynikających z niniejszych badań.

Jednakże wskazane wnioski wnoszą cenne, istotne wartości dla dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu.

Istotnym walorem rozprawy doktorskiej jest to, iż uzyskane informacje zawarte we wnioskach uzasadniają potrzebę prowadzenia dalszych, dogłębnych analiz w zakresie wypalenia zawodowego pracowników.

Pod względem formalnym praca przygotowana została w sposób poprawny. Napisana jest w stylu odpowiadającym standardom pracy naukowej, a zawarte w rozprawie doktorskiej (publikacjach stanowiących niniejszą dysertację) tabele są czytelne i stanowią cenne jej wzbogacenie. Streszczenie w pełni odpowiada zawartości rozprawy.

Walorem uzyskanych wyników badań jest to, iż mogą one być przydatne nauczycielom, funkcjonariuszom straży pożarnej oraz pracownikom ochrony osób i mienia, jak i innym osobom zaangażowanym w interakcję z drugim człowiekiem: lekarzom, pielęgniarkom, pracownikom socjalnym, jak i terapeutą.

Uwagi recenzenta:

Z racji funkcji osoby oceniającej rozprawę doktorską wnoszę uwagi, które nie umniejszają wartości pracy:

1. skonkretyzowanie wyników z podaniem implikacji praktycznych, które wynikają z badań, ale nie zostały wyszczególnione we wnioskach końcowych oraz
2. w kwestionariuszu własnego autorstwa warto doprecyzować – w przyszłych publikacjach – pytanie dot. ilości spożywanego alkoholu, jak również podejmowanej aktywności fizycznej w czasie wolnym.

Gratuluję Pani prof. dr hab. n. o zdr. Marcie Makarze-Studzińskiej promotorstwa pracy, Doktorantki i tak wysoko ocenionej pracy.

Reasumując

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska przedstawia dużą wartość naukową. Została bardzo dobrze wykonana.

Stąd też rozprawę doktorską mgr Agaty Madej oceniam jako bardzo dobrą bowiem: zawiera dobrze i interesująco opracowaną część teoretyczną, analizuje istotny społecznie problem, ma dużą wartość teoretyczną i praktyczną.

*

*

*

Wniosek końcowy:

Stwierdzam, iż rozprawa doktorska mgr Agaty Madej oraz odpowiadający jej cykl publikacji naukowych, stanowią samodzielnie oryginalne opracowanie.

Niniejszą rozprawę kwalifikuję ze względu na wysoką jej ocenę, znaczenie teoretyczne dla nauk o zdrowiu, jak i praktyczne, ponadto: aktualność i potrzebę takich analiz.

Rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2020 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668).

Dlatego proponuje Przewodniczącemu Rady Naukowej Instytutu Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki P. dr hab. n. o zdr. Angelice Wójcik-Falta oraz Członkom Rady, dopuszczenie mgr Agaty Madej, do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prorektor ds. Nauki
Akademia Kaliska
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego
Katarzyna Sygit
Prof. dr hab. n. med. i n. zdr.
Katarzyna Sygit